

ACTA POLITOLOGICA

www.acpo.cz

INTERNETOVÝ RECENZOVANÝ ČASOPIS

2010 | Vol. 2 | No. 1 | ISSN 1803-8220

STRAHALOVÁ, Šárka. (2010). Sárský koaliční experiment. *Acta Politologica*, Vol. 2, No. 1, s. 18-32. ISSN 1803-8220.

Tento článek podléhá autorským právům, kopírování a využívání jeho obsahu bez řádného odkazování na něj je považováno za plagiátorství a podléhá sankcím dle platné legislativy.

Internetový recenzovaný časopis vydává Univerzita Karlova v Praze,
Katedra politologie Institutu politologických studií Fakulty sociálních věd.

Acta Politologica | Katedra politologie | Institut politologických studií | Fakulta sociálních věd |

Univerzita Karlova v Praze | U Kříže 8 | 158 00 Praha 5 – Jinonice

www.acpo.cz | acpo@fsv.cuni.cz | +420 251 080 214

Sárský koaliční experiment¹

Šárka Strahalová²

Abstract:

This article deals with a new type of coalition government in Germany established at the state level. More than two months after the state election in August 2009 the so called Jamaica coalition comprising of Christian Democratic Party (CDU), Free Democratic Party (FDP) and the Greens was built up in the western German state of Saarland as a coalition experiment.

Reflecting on the political pre-election situation, this paper focuses on election results, the positions of the political parties and follows the coalition bargaining. It analyses the reasons why no other possible majority government coalitions were viable. Furthermore, it tries to briefly explain how the process of the establishment of the coalition governments can be influenced.

Keywords: *election, 2009, coalition, coalition bargaining, government, federal state, Saarland, Federal Republic of Germany*

Úvod

Na konci srpna 2009 proběhla série zemských voleb v Sasku, Durynsku a Sársku.³ Díky jejich načasování necelý měsíc před hlasováním do Spolkového sněmu byly považovány za indikátor politických postojů a stranických a koaličních preferencí voličů.

Všechny tři volební výsledky potvrdily současný trend – pokles voličské přízně velkých stran a posilování těch menších. Zatímco v případě Saska a Durynska umožnily tyto výsledky sestavení zemských exekutiv, které lze považovat za tradičně programově blízké, ač nemající v dané spolkové zemi historickou paralelu (saská koalice CDU-FDP), nebo sice za programově vzdálenější, leč s již politickou zkušeností (durynská koalice CDU-SPD v letech 1994–1999), představuje Sársko odlišný případ. Od roku 1985 vládly v Sársku střídavě jednobarevné

---

¹ Text vznikl jako součást výzkumu v rámci Výzkumného záměru KP IPS FSV UK: projektu FSV UK MSM0021620841 – Rozvoj české společnosti v EU: výzvy a rizika.

² PhDr. Šárka Strahalová je doktorandkou na katedře politologie Institutu politologických studií, Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze. Kontakt: sarka_strahalova@web.de

³ Další zemské volby – v Braniborsku a Šlesvicku-Holštýnsku – proběhly v den konání spolkových voleb, tzn. 27. září 2009.

většinové vlády sociálních a křesťanských demokratů⁴. A ačkoli se ztráta nadpoloviční většiny křesťanských demokratů, stejně jako nadprůměrný úspěch Levice ve srovnání s dalšími starými spolkovými zeměmi před volbami 2009 očekávaly, bylo rozložení politických sil překvapením. Následný průběh povolebních jednání přesáhl v souvislosti s možným koaličním patem po zářijových spolkových volbách zemskou úroveň a nastolil otázku dalšího vývoje stranického systému a koaliční mapy ve Spolkové republice Německo.

Tento článek si proto kromě analýzy zemských voleb a okolností vzniku první černo-žluto-zelené koalice rovněž klade za cíl pokusit se odpovědět na otázku, zda se jedná pouze o prostorově a časově omezený koaliční experiment daný místními specifickými podmínkami, či zda odráží hlubší a zásadnější posuny v celoněmeckém stranickém systému tak, jak o nich mluví například německý politolog Oskar Niedermayer [Niedermayer 2007: 114–135], a které by ve svých důsledcích logicky nemohly zůstat bez dopadu na koaliční uspořádání na spolkové i zemské úrovni. Jinými slovy řečeno, zda sárský případ nepredestinuje rozvolnění a rozpad dosud relativně stabilních a tradičních dvoustranických koaličních vzorců a v důsledku toho rozšíření možných koaličních uskupení. Rozbor sárského případu tak může naznačit, jakým směrem se bude vyvíjet koaliční mapa Spolkové republiky.

Předvolební situace a zemské volby

Předvolební situace

Zemským volbám v nejmenší spolkové zemi byla věnována velká pozornost, neboť byly považovány za lakmusový papírek pro spolkové volby, konající se o čtyři týdny později. Jejich výsledky měly naznačit, jakým směrem se může ubírat osud dosavadních spolkových koaličních partnerů – křesťanských a sociálních demokratů, jimž průzkumy veřejného mínění předpovídaly citelné ztráty. Podobný pokles politických preferencí potvrzovaly i analýzy provedené na zemské úrovni (viz srovnání tabulek č. 1 a 2).

Tabulka č. 1: Předvolební průzkumy veřejného mínění pro zářijové spolkové volby

	Emnid 26. srpna 2009	Forschungsgruppe Wahlen 21. srpna 2009	Infratest dimap 21. srpna 2009	Forsa 26. srpna 2009	Výsledky spolkových voleb 2005
CDU/CSU	36%	37%	36%	37%	35,2%
SPD	24%	23%	23%	22%	34,2%
FDP	14%	14%	15%	13%	9,8%
Zelení	12%	12%	13%	12%	8,1%
Levice	10%	9%	9%	10%	8,7%
Ostatní	4%	5%	4%	6%	3,9%

Zdroj: <http://www.bundestagswahl-2009.de/wahlumfragen-26-08-2009/262/>

⁴ V letech 1985–1999: jednobarevná většinová vláda SPD; v letech 1999–2009: jednobarevná většinová vláda CDU.

Neméně důležitou a na volebních výsledcích závislou zůstávala i koaliční otázka. Předvolební průzkumy veřejného mínění naznačovaly, že se CDU nepodaří obhájit absolutní většinu křesel a že na parlamentní většinu zřejmě nedosáhne ani v rámci křesťansko-liberální koalice (viz tabulka č. 2). Naopak vzhledem k posilování menších stran se dala očekávat jejich rostoucí role při sestavování zemské vlády. Početně bylo možných několik variant s účastí malého koaličního partnera – tzv. Jamajka (CDU-FDP-Zelení), rudo-rudo-zelená koalice (SPD-Levice-Zelení) a tzv. semaforová koalice (SPD-FDP-Zelení). Seznam většinových variant doplňovala CDU a SPD.

Tabulka č. 2: Předvolební průzkumy veřejného mínění ve spolkové zemi Sársko

	Emnid duben 2009	Forschungsgruppe Wahlen srpen 2009	Infratest dimap srpen 2009	Výsledky zemských voleb 2004
CDU	38%	36%	38%	47,5%
SPD	23%	26%	26%	30,8%
FDP	8%	9%	9%	5,2%
Zelení	5%	6%	6%	5,6%
Levice	22%	16%	15%	2,3%
Ostatní	4%	7%	6%	8,6%

Zdroj: <http://www.wahlumfrage.de/?p=3286>

Zemské volby

Dne 30. srpna 2009 proběhly zemské volby, jejichž hlavními tématy byla místní hospodářská situace, reforma školství a báňský průmysl, respektive uzavření posledních těžebních dolů do roku 2012.

S desetiprocentním náskokem před druhou sociální demokracií (24,5%) zvítězili křesťanští demokraté pod vedením stávajícího ministerského předsedy Petra Müllera. Třetí nejsilnější stranou se stala Levice v čele s Oskarem Lafontainem se ziskem 21,3%. To představovalo čtvrtý nejlepší výsledek strany v zemských volbách v rámci celého Německa⁵ a nejlepší v jedenácti starých spolkových zemích. Pětiprocentní uzavírací klauzuli se podařilo překonat ještě svobodným demokratům (9,2%) a těsně i Zeleným (5,9%). Pořadí stran bylo stejné ve všech třech volebních obvodech (Saarbrücken, Neukirchen, Saarlouis) (viz tabulka č. 3).

Zemské volby potvrdily trend posilování malých stran na úkor velkých (41:59 v roce 2009 ve srovnání s 21,7:78,3 v roce 2004). Svobodní demokraté si polepšili o 9% a Zelení o 0,3%. Uváděný nárůst hlasů Levice o 19% oproti posledním volbám je poněkud zavádějící, neboť v roce 2004 v Sársku kandidovala bývalá východoněmecká Strana demokratického

⁵ Lepších výsledků dosáhla strana pouze v zemských volbách v Sasku-Anhaltsku (2006), Braniborsku (2009) a Durynsku (2009).

socialismu (PDS). Hlavní politický představitel Levice a magnet na voliče⁶ [Neu 2009], bývalý sociální demokrat a sárský ministerský předseda Oskar Lafontaine, do strany vstoupil v roce 2005, proto je vhodnější rozdílně porovnat se sárskými údaji ze spolkových voleb 2005, ve kterých tehdejší Levicová strana, předchůdkyně dnešní Levice, získala 18,5%. Naopak křesťanští demokraté oslabili oproti posledním volbám o 13%, sociální demokraté sice „pouze“ o 6,3%, což ovšem v absolutních číslech představovalo nejhorší výsledek strany v této spolkové zemi.

V porovnání s předcházejícími volbami v roce 2004 vzrostla volební účast o 12,1%.⁷

Tabulka č. 3: Přehled výsledků zemských voleb v Sársku 2009 v porovnání s rokem 2004

2009	CDU	SPD	FDP	Zelení	Levice	Ostatní	Celkem
hlasy (v %)	34,5	24,5	9,2	5,9	21,3	4,6	100
mandáty	19	13	5	3	11	0	51
volební účast	67,6%						
v porovnání s rokem 2004							
hlasy (v %)	- 13	- 6,3	+ 4	+ 0,3	+ 19	- 4	
mandáty	- 8	- 5	+ 2	- + 0	+ 11	+ - 0	
volební účast	55,5%						

Zdroj: <http://www.saarland.de/>

Povolební situace a pozice jednotlivých politických stran

Přestože CDU obhájila prvenství, měl propad voličské přízně o 13% přímé důsledky. Ztrátou osmi poslanců totiž strana přišla o absolutní parlamentní většinu, kterou disponovala od roku 1999, a byla nucena hledat koaličního partnera. Volební výsledky však dávaly tušit, že sestavení zemské exekutivy nebude snadnou záležitostí. Jak ukazuje tabulka č. 4, na potřebnou většinu 26 poslaneckých křesel nedosáhlo žádné z koaličních uskupení, považovaných za tradiční⁸. CDU-FDP chyběli k většině tři poslanci, rudo-zelené variantě SPD a Zelených dokonce 11. Reálné byly tak sice většinové, ale programově nepřilíhající varianty – CDU a SPD (většina 5 hlasů) a tzv. Jamajka s většinou jednoho hlasu.⁹ Programově blízkou variantu rudo-rudo-zelené koalice s většinou dvou hlasů komplikovaly osobní vztahy jejich lídrů.

⁶ Pro 59% příznivců Levice byla osoba Oskara Lafontaineho důležitější než politický program strany. Tento názor zastává dokonce 76% veškerého voličstva (bez ohledu na stranickou podporu).

⁷ Landesergebnis Saarland. Endgültiges amtliches Endergebnis der Landtagswahl 2009. *Die Landeswahlleiterin, Statistisches Amt Saarland*. [Online; cit. 2009-11-29]. Dostupný z WWW: <http://www.statistikextern.saarland.de/wahlen/wahlen/2009/internet_saar/LT_SL_09/landesergebnisse/>.

⁸ Přestože na zemské úrovni existují i další typy koalic, například CDU a GAL (Zelení) v Hamburku, jsou považovány za nestandardní případy.

⁹ Názvy koalic jsou odvozeny od kombinace barev, které jsou přisuzovány jednotlivým politickým stranám: CDU – černá, SPD – červená/rudá, FDP – žlutá, Zelení – zelená, Levice – rudá.

Tabulka č. 4: Varianty možných koaličních uspořádání

Koaliční varianta	Počet mandátů	Parlamentní většina
CDU-FDP	19+5 = 24	Ne
SPD-Zelení	13+3 = 16	Ne
CDU-SPD	19+13 = 32	Ano
SPD-Levice	13+11 = 24	Ne
SPD-Levice-Zelení	13+11+3 = 27	Ano
SPD-Zelení-FDP (semaforová koalice)	13+3+5= 21	Ne
CDU-FDP-Zelení (Jamajka koalice)	19+5+3=27	Ano

Pozice CDU

Zemský ministerský předseda a předseda strany Peter Müller označil volební výsledek za bolestnou porážku, zdůraznil nicméně, že strana zůstává i nadále početně nejsilnější politickou silou a bude usilovat o sestavení vlády.¹⁰ Preferované černo-žluté koalici CDU a FDP se nepodařilo dosáhnout parlamentní většiny a křesťanští demokraté byli nuceni začít uvažovat o jiné koaliční variantě. Za účasti CDU byly početně možné pouze dvě většinové varianty – spolupráce CDU a SPD a tzv. Jamajka.

Ačkoli křesťanští demokraté striktně nevyklučovali ani jednu z možností, reálněji se jevila spolupráce rozšířená netradičně o Zelené.¹¹ To do jisté míry ulehčoval fakt, že sárská organizace stojí v rámci CDU spíše na levém křídle [Fischer 2009]. CDU se tak dala mimo jiné ústy předsedy zemské mládežnické organizace Mladá unie slyšet, že mezi ní a Zelenými neexistují žádné větší nepřekonatelné překážky a to ani v otázce jaderných elektráren či dopravních projektů [Fischer 2009].

Pozice SPD

Druzí sociální demokraté, podobně jako CDU, kategoricky neodmítali téměř žádnou z variant. Zatímco spojenectví s Levicí zůstávalo na spolkové úrovni před blížícími se volbami do Spolkového sněmu i nadále vyloučeno, na zemské úrovni nebylo striktně popíráno, třebaže stále komplikováno nepříliš dobrým vztahem obou hlavních představitelů Heikeho Maase a Oskara Lafontaineho [Teevs 2009].

Pozice FDP

Lídr kandidátky a zemský předseda strany Christoph Hartmann a celá sárská organizace si byli vědomi faktu, že jedinou možností jejich vládní účasti představuje tzv. Jamajka.

¹⁰ Landtagswahl. CDU bricht im Saarland dramatisch ein. *Der Spiegel Online* [online]. 30. 8. 2009 [cit. 2009-11-29]. Dostupný z WWW: <<http://www.spiegel.de/politik/deutschland/0,1518,645893,00.html>>.

¹¹ Nur eine Enthaltung. Saar-CDU billigt Jamaika-Koalition. *Der Spiegel Online* [online]. 7. 11. 2009 [cit. 2009-11-29]. Dostupný z WWW: <<http://www.spiegel.de/politik/deutschland/0,1518,659998,00.html>>.

Od samého počátku proto deklarovali připravenost k jednání [Fischer, Hengst, Kaiser 2009]. Hartmann situaci lakonicky komentoval slovy, že už pouze možnost zabránit vzniku rudo-rudo-zelené vlády je dostatečným důvodem pro černo-žluto-zelené exekutivy.¹²

Pozice Zelených

Zelení dosáhli svého primárního cíle – vstup do zemského sněmu. Zároveň se jim ovšem podařilo dosáhnout daleko cennějšího vítězství, a sice stát se rozhodujícím jazyčkem na vahách při sestavování většiny. Jimi původně preferované rudo-žluto-zelené spolupráci SPD-FDP-Zelení (tzv. semaforový model) chybělo k parlamentní většině pět mandátů a v úvahu proto přicházelo buď utvoření Jamajky, nebo rudo-rudo-zelené koalice. Tu by sice spojovala větší programová blízkost, zároveň ale ztěžovaly napjaté vztahy Levice a Zelených dané mimo jiné tím, že Oskar Lafontaine vedl ostrou antizelenou předvolební kampaň. Zelení tudíž odmítali podpořit vládu, v jejímž čele by Lafontaine stál. Zapojení Levice jako menšího koaličního partnera, a tudíž bez postu ministerského předsedy, ovšem nevyklučovali [Fischer, Hengst, Kaiser 2009].

Vědomi si své pozice podmiňovali vládní účast naplněním svých hlavních programových bodů, především v politice vzdělávání (zrušení studijních poplatků na vysokých školách) a v dopravní a energetické politice (zejména otázka uzavření uhelných elektráren).¹³

Konečné rozhodnutí bylo plně ponecháno na zemské organizaci. Zemské předsednictvo v čele s Hubertem Ulrichem se na svém zasedání 2. září rozhodlo, že koaliční otázku bude konzultovat s jednotlivými regionálními sdruženími a členskou základnou. Dle časového harmonogramu mělo být finální rozhodnutí přijato na stranickém sjezdu 10. října, tzn. až po spolkových volbách.¹⁴

Pozice Levice

Vzhledem k početnímu rozložení hlasů měla Levice pod vedením Oskara Lafontaineho jedinou možnost – spolupráci s SPD a Zelenými. Sám Lafontaine těsně po volbách svoji účast v zemské vládě vyloučil.¹⁵ Jeho pozdější změna názoru pak zásadním způsobem ovlivnila proces jejího utváření.

¹² Jamaika-Koalition in Saarland. Grüne und FDP stimmen Koalitionsvertrag zu. *FAZ.NET* [online]. 8. 11. 2009 [cit. 2009-11-29]. Dostupný z WWW:

<<http://www.faz.net/s/Rub594835B672714A1DB1A121534F010EE1/Doc~E229C3CBE107B47B4A6C6D6CE7C3301BD~ATpl~Ecom~Scontent.html>>.

¹³ Landtagswahl. CDU bricht im Saarland dramatisch ein. *Der Spiegel Online*. 30. 8. 2009 [cit. 2009-11-29]. Dostupný z WWW: <<http://www.spiegel.de/politik/deutschland/0,1518,645893,00.html>>.

¹⁴ Grüne lehnen Koalitionsverhandlungen vor Bundestagswahl ab. *Der Spiegel Online*. 2. 9. 2009 [cit. 2009-11-29]. Dostupný z WWW: <<http://www.spiegel.de/politik/deutschland/0,1518,646631,00.html>>.

¹⁵ Rot-rot-grün. Linke träumen von der Macht im Land. *Der Spiegel Online*. 30. 8. 2009 [cit. 2009-11-29]. Dostupný z WWW: <<http://www.spiegel.de/politik/deutschland/0,1518,645908,00.html>>.

Teorie koalic

Jednu z prvních a dodnes i přes určité modifikace používanou typologizaci vládních koalic provedl americký politolog William Riker [Riker 1962] na počátku šedesátých let. Riker rozlišuje několik typů.

Prvním typem je tzv. *minimální vítězná koalice*, tvořená takovým počtem členů, kteří v legislativním orgánu disponují nadpoloviční většinou křesel. Znamená to tedy, že členem exekutivy není žádná strana, jejíž parlamentní hlasy by nebyly pro parlamentní většinu vlády potřebné. Riker považuje za nejpravděpodobnější ty, které budou disponovat nejmenším nutným počtem parlamentních křesel – tedy 50% + 1 [Novák 1997: 186; Říchová 2000: 130]. Většina německých spolkových a velká část zemských vlád se řadí právě k tomuto typu.

V případě tzv. *coalition of the whole* se jedná o model, který zahrnuje všechny politické strany, které se dostaly do zastupitelského sboru. Sestavení tohoto typu je považováno za iracionální [Riker 1962: 39]. Zmiňovaný typ nebyl ve Spolkové republice nikdy utvořen.

Naopak tzv. *oversized coalition* zahrnuje jednoho a více členů, jejichž hlasy nejsou nezbytné pro získání parlamentní většiny. Důvodů pro její vznik může být několik – od výjimečných událostí až po upřednostnění vazeb mezi jednotlivými stranami před maximalizací moci [Říchová 2000: 133]. Příkladem oversized coalition byla Adenauerova vláda v letech 1957–1961.

Třetím základním typem je *menšinová koalice*. Její členové nedisponují parlamentní většinou, tzn. mají méně než 50% parlamentních křesel. Důvodů pro zformování tohoto typu může být několik – od situace, kdy vládne pouze dočasně za souhlasu parlamentních stran až po stav, kdy jí chybí k většině pouze několik mandátů [Říchová 2000: 135]. Za celé období existence Spolkové republiky Německo byla menšinová spolková vláda utvořena pouze třikrát. Vždy šlo o přechodný stav mezi rozpadem koalice a vytvořením nové, popřípadě rozpadem koalice a novými volbami. Ani na zemské úrovni nemají menšinové vlády tradici.

Koaliční varianty a koaliční vyjednávání v Sársku

Koalice CDU-SPD

Koalice CDU-SPD, respektive CDU/CSU a SPD, jsou v Německu z důvodu programové vzdálenosti chápány jako manželství z rozumu a k jejich vzniku dochází jen výjimečně. Blížící se volby do Spolkového sněmu umocňovaly ještě snahu obou velkých stran, od podzimu 2005 koaličních partnerů, vůči sobě se v závěrečné předvolební fázi co nejvíce vymezit. Přestože tedy přicházela spolupráce křesťanských a sociálních demokratů početně v úvahu, byla prakticky považována za nouzové řešení v situaci, kdy by nemohla být utvořena jiná stabilní většina [Weiland, Musharbash 2009].

SPD-Zelení-Levice

Ačkoli spolkový předseda Zelených Cem Özdemir nepřímo preferoval tuto variantu¹⁶, stavěli se saarští Zelení k účasti v této tříbarevné vládě zdrženlivě. Důvodem byla vůči nim vedená negativní předvolební kampaň a personalizovaná vyjádření politických představitelů Levice [Fischer, Hengst, Kaiser 2009]. Situaci rozhodně neuklidnilo ani prohlášení předsedy strany Levice Oskara Lafontaineho, v němž avizoval, že je ochotný odejít z politické scény v Berlíně zpět do Sárska ve funkci ministerského předsedy. Jakkoli šlo spíše o předvolební tah, jak zlepšit výsledek Levice, neboť Lafontaine zároveň kandidoval i ve spolkových volbách [Hengst 2009], programová otázka se díky těmto vyjádřením dostávala do pozadí.

Převahu personálních otázek nad programovými potvrdila povolební vyjádření Zelených, že zůstávají otevřeni všem koaličním variantám kromě té s Oskarem Lafontainem jako ministerským předsedou [Fischer, Gathmann 2009]. Za konečným krachem rudo-rudo-zelené vlády tak stály osobní animozity, nikoli programové postoje jejích účastníků (dále viz podkapitola CDU-FDP-Zelení).¹⁷

Koalice CDU-FDP-Zelení

Cesta k Jamajce

V první polovině září zahájili křesťanští demokraté sérii vyjednávacích rozhovorů se Zelenými¹⁸, během nichž jim nabídli nemalé programové ústupky. Například v oblasti školství přislíbili zrušit studijní poplatky na vysokých školách¹⁹, zavést celodenní školy a dále zakázat kouření ve všech veřejných prostorách a restauracích. Zeleným vyšli rovněž vstříc, když jim nabídli silový resort životního prostředí, energie a infrastruktury a také ministerstvo školství.

Paralelně probíhala jednání se sociálními demokraty, kteří učinili obdobnou obsahovou i personální nabídku a mezi oběma koalicemi neexistovaly zásadnější programové rozdíly [Georgi 2009].

Na třech regionálních konferencích ve dnech 5., 7. a 8. října projednávali Zelení obě koaliční varianty a na následném zemském sjezdu měli přijmout definitivní stanovisko. Ačkoli byla jednání regionálních konferencí neveřejná, signalizovali někteří delegáti větší šance pro variantu SPD-Zelení-Levice.²⁰

Zlom ve vývoji přineslo rozhodnutí Oskara Lafontaineho odstoupit z vedení frakce ve Spolkovém sněmu a angažovat se na sárské politické scéně. Obavy mnohých Zelených, že

¹⁶ Saarland. SPD führt erstes Sondierungsgespräch mit Grünen. *Welt Online* [online]. 8. 9. 2009 [cit. 2009-11-29]. Dostupný z WWW: <<http://www.welt.de/politik/deutschland/article4488070/SPD-fuehrt-erstes-Sondierungsgespraech-mit-Gruenen.html>>.

¹⁷ Během září a začátku října proběhlo několik kol jednání mezi SPD a Zelenými, SPD a Levicí a Levicí a Zelenými, během kterých strany dosáhly programové jednoty.

¹⁸ Rozhovory proběhly 11. a 19. září a 4. října.

¹⁹ Na zrušení studijních poplatků se koaliční strany usnesly 10. února 2010, a to s platností od letního semestru 2010. Saarland schafft Studiengebühren wieder ab. *Zeit Online* [online]. 11. 2. 2010 [cit. 2010-2-20]. Dostupný z WWW: <<http://www.zeit.de/studium/hochschule/2010-02/studiengebuehren-saarland>>.

²⁰ Die Qual der Wahl. *SR Online.DE* [online]. 9. 10. 2009 [cit. 2009-11-29]. Dostupný z WWW: <<http://www.sr-online.de/nachrichten/740/974209-2.html>>.

by se stal šedou eminencí v zemské rudo-rudo-zelené vládě, pak do jisté míry vedly k překvapujícímu výstupu hlasování 11. října, kdy se většinou 78% hlasů (117 ze 150 delegátů) vyslovili pro Jamajku.²¹

Ač se cesta k Jamajce zdá díky volebním výsledkům a osobnímu antagonismu mezi představiteli SPD a Levice poměrně přímá, nebyla by možná bez ideologického rozvolňování, odideologizování politiky. Díky čím dál tím častěji hrozícím koaličním patům, kdy nelze sestavit tradiční většinové dvoubarevné vlády, jsou politické strany nuceny opouštět své pevné stranické a ideologické pozice a uzavírat programové kompromisy napříč politickým spektrem. Projevy tohoto procesu můžeme najít již v povolebním vyjednávání po zemských volbách v Hamburku v únoru 2008. CDU tehdy ztratila absolutní většinu křesel a vzhledem k tomu, že se do zemského parlamentu neprobojovala FDP, ztratila svého přirozeného koaličního partnera. Sociální demokraté a Zelení nebyli schopni sestavit většinovou vládu a možnost menšinové varianty za tiché tolerance sociálně demokratický volební lídr Michael Neumann odmítl. Východiskem se nakonec ukázalo sestavení historicky první Jamajky, ovšem za cenu velkých programových ústupků na obou stranách.²²

Vliv při sestavování Jamajky zároveň sehrál i názorový posun, kterým němečtí Zelení na spolkové úrovni prochází. Prioritami sice i nadále zůstávají tradiční zelená témata, jako je ochrana životního prostředí, lidská práva či rovné postavení mužů a žen. S postupnou generační obměnou lze však vysledovat i jisté programové změny, dokladované ve volebním programu pro spolkové volby 2009. Jednou z centrálních myšlenek je tak teze, že ekologické a sociální problémy jsou řešitelné prostřednictvím ekonomiky [Der grüne Neue Gesellschaftsvertrag 2009].

Koaliční smlouva

Následující měsíc probíhala jednání o obsahových a personálních otázkách. K předloženému návrhu koaliční smlouvy se měly první listopadový víkend vyjádřit stranické sjezdy všech tří stran a dle očekávání jej také postupně s jasnou většinou přijaly. Ze zhruba 130 delegátů Zelených se jich pouze 16 vyslovilo proti; v FDP byl konečný poměr hlasů 5 pro ku 270 proti, dva delegáti se zdrželi. V CDU nevystoupil v otevřeném hlasování proti koaliční smlouvě žádný ze zhruba 370 delegátů, jeden se zdržel.²³

Schválená třiadvadesátistránková koaliční smlouva představovala značný vzájemný kompromis. Zeleným jako neformálnímu vítězi voleb se podařilo ve stěžejních tématech politiky vzdělávání, hospodářské politiky a politiky životního prostředí prosadit důležité

²¹ Proti hlasovalo 32, jeden delegát se zdržel.

"Jamaika" soll das Saarland regieren. *SR Online.DE* [online]. 12. 10. 2009 [cit. 2009-11-29]. Dostupný z WWW: <<http://www.sr-online.de/nachrichten/740/974209.html>>.

²² Zelení například ustoupili v otázce zázaku zvětšování dna Labe, CDU naopak souhlasila s odsunutím výstavby tepelné elektrárny Moorburg. Schwarz-grüne Koalition in Hamburg steht. *Welt Online* [online]. 16. 4. 2008 [cit. 2010-2-20]. Dostupný z WWW:

<http://www.welt.de/politik/article1908323/Schwarz_gruene_Koalition_in_Hamburg_steht.html>.

²³ Saarland. Erste Jamaika-Koalition kann loslegen. *Der Stern.de*. [online] 8. 11. 2009 [cit. 2009-11-29].

Dostupný z WWW: <<http://www.stern.de/politik/deutschland/saarland-erste-jamaika-koalition-kann-loslegen-1520348.html>>.

programové body. Měly například být zrušeny studijní poplatky na vysokých školách nebo navýšeny finanční prostředky pro vzdělávání na 30% z celkového rozpočtu.²⁴ Dokument rovněž počítá s reformou školského systému, která ovšem vyžaduje změnu zemské ústavy a jsou pro ni nezbytné i hlasy opozičních stran.

Podle koaliční smlouvy připadla CDU funkce ministerského předsedy a čtyři ministerské posty (spravedlnost; spolkové záležitosti, kultura a vedoucí státní kanceláře; finance; práce, sociální věci, rodina a sport). Po dvou ministrech získala FDP (místopředseda vlády a hospodářství a věda; zdravotnictví a ochrana spotřebitele) a Zelení (školství; životní prostředí, energetika a doprava).

Dne 10. listopadu 2009 pak byl 27 hlasy, což se rovnalo počtu členů nové koalice, zvolen staronovým ministerským předsedou křesťanský demokrat Peter Müller. Proti hlasovalo 23 opozičních poslanců SPD a Levice.²⁵ FDP se tímto vrátila do zemské vlády po dlouhých 24 letech.

Tabulka č. 5: Složení zemské vlády CDU-FDP-Zelení

Ministerský post	Osoba	Politická strana
předseda vlády a ministr spravedlnosti	Peter Müller	CDU
místopředseda vlády a ministr hospodářství a vědy	Christoph Hartmann	FDP
ministr pro spolkové záležitosti, kulturu a vedoucí státní kanceláře	Karl Rauber	CDU
ministr financí	Peter Jacoby	CDU
ministr vnitra a pro evropské záležitosti	Stephan Toscani	CDU
ministerně práce, sociálních věcí, rodiny a sportu	Annegret Kramp-Karrenbauer	CDU
ministr zdravotnictví a ochrany spotřebitelů	Georg Wiesweiler	FDP
ministr školství	Klaus Kessler	Zelení
ministerně životního prostředí, energetiky a dopravy	Simone Peter	Zelení

Zdroj: <http://www.saarland.de/12291.htm>

Německo, quo vadis?

Spolkové volby na podzim 2009 ukázaly několik trendů. Za prvé se upevnil stranický systém s pěti celoněmeckými politickými stranami, když strana Levice, dosud převážně zastoupená

²⁴ Koalitionsvertrag für die 14. Legislaturperiode des Landtages des Saarlandes (2009–2014) zwischen der Christlich Demokratischen Union, Landesverband Saarland, und der Freien Demokratischen Parteien, Landesverband Saarland und Bündnis 90/Die Grünen, Landesverband Saarland.

²⁴ Jamaika-Spitze. Saar-Landtag wählt Müller zum Regierungschef. *Der Spiegel Online* [online]. 10.11.2009 [cit. 2009-11-29]. Dostupný z WWW: <<http://www.spiegel.de/politik/deutschland/0,1518,660326,00.html>>.

²⁵ Jamaika-Spitze. Saar-Landtag wählt Müller zum Regierungschef. *Der Spiegel Online* [online]. 10. 11. 2009 [cit. 2009-11-29]. Dostupný z WWW: <<http://www.spiegel.de/politik/deutschland/0,1518,660326,00.html>>.

v nových spolkových zemích, slavila úspěch i v bývalém západním Německu.²⁶ Za druhé lze pozorovat významný přesun voličské přízně směrem k menším politickým stranám. CDU/CSU a SPD byly schopny v posledních spolkových volbách oslovit pouze 56,8% voličů v porovnání s 69,4% v roce 2005, což představuje historicky nejhorší výsledek. Za třetí byla z obou velkých stran zásadnější ztrátou hlasů poznamenána pouze sociální demokracie. Ukázalo se však, že i za tohoto stavu je možné sestavit většinovou dvoubarevnou exekutivu, třebaže se jedná jen o jedinou variantu CDU/CSU a FDP. Neopakovala se tedy patová situace z voleb v roce 2005, kdy žádná z dosavadních koalic (CDU/CSU-FDP nebo SPD-Zelení) nedisponovala parlamentní většinou a jiné většinové varianty (CDU/CSU-FDP-Zelení; SPD- Levice-Zelení; SPD-FDP-Zelení) byly odmítnuty.

Narůstající odstup mezi oběma velkými stranami způsobuje mimo jiné i to, že zatímco CDU/CSU je stále (i když ne vždy, jak bylo patrné v roce 2005) schopna uzavírat dvoubarevné vlády v pozici seniorního partnera, dosáhla by SPD na místo spolkového kancléře pouze s pomocí dalších dvou menších stran, čímž se její pozice logicky oslabuje.

Podíváme-li se na výsledky zemských voleb v Sársku, zjistíme, že výše uvedené s jednou výjimkou platí i pro ně. Volební zisky Levice díky popularitě Oskara Lafontaineho vzrostly natolik, že seablokovala možnost vytvořit dvoustranickou vládu a sárští politici se ocitli v podobné situaci jako jejich spolkoví kolegové před čtyřmi roky.

Jaké scénáře stranického a koaličního vývoje v Německu nás do budoucna mohou čekat? Stranou ponecháme vývoj ve spolkových zemích, které by si vzhledem k odlišnému historickému a politickému vývoji v bývalé východní a západní části vyžádaly větší prostor, než jim může tato stať poskytnout.

Za předpokladu zachování podobných volebních výsledků, tzn. především oslabení sociální demokracie a rostoucí síly menších stran, se v následujícím období jako nejpravděpodobnější varianta jeví střídání černo-žlutých fází s koalicemi CDU/CSU a SPD. Jak upozorňují mnozí politologové [např. Decker 2009] a jak je ostatně i empiricky doloženo, neslouží celostátní úroveň jako politická laboratoř pro koaliční pokusy, které nebyly odzkoušeny předem na nižší, tedy zemské úrovni.

Varianta rudo-rudá, tedy SPD-Levice, sice již zemskou zkouškou prošla, na spolkové úrovni však zůstává Levice stále z důvodu zásadních programových odlišností a personálních otázek stranou bez koaličního potenciálu.

Teprve za situace, kdy by v dlouhodobějším časovém úseku docházelo k opakovanému sestavování z dnešního pohledu netradičních (převážně tříbarevných) zemských koalic, lze předpokládat jejich vznik na úrovni spolku, nejspíše Jamajku. CDU a FDP jsou totiž stále schopny získávat většinovou podporu, a tak je méně pravděpodobné, že by FDP tíhla v tříbarevném koaličním systému k SPD a Zeleným. V tomto světle se proto jeví sárská Jamajka jako jedna z prvních koaličních vlašťovek.

²⁶ V současné době je zastoupena ve všech zemských sněmech bývalého východního Německa a v sedmi z jedenácti původních spolkových zemí.

Jako téměř nepravděpodobný až vyloučený se díky stále rostoucím volebním výsledkům Levice jeví návrat k dosavadnímu dvoublokovému koaličnímu modelu CDU/CSU-FDP na straně jedné a SPD-Zelení na straně druhé.

Závěr

Výsledky zemských voleb v Sársku s následnými povolebními jednáními a první Jamajka koalice na zemské úrovni opětovně upřely pozornost k patrnému trendu ve stranickém a koaličním systému Spolkové republiky Německo. V současnosti lze již bez nadsázky mluvit o tom, že se v celém Německu, tedy i ve starých spolkových zemích, etabloval systém s pěti politickými stranami, přičemž jedna z nich – Levice – je (alespoň na spolkové úrovni) považována za stranu bez koaličního potenciálu. Její stále rostoucí preference a lepší se volební výsledky v kombinaci s poklesem podpory pro velké strany CDU a SPD často (ale ne vždy) zapříčiňují, že dosavadní tradiční koaliční partneři nejsou s to sestavit většinovou vládu a jsou nuceni hledat partnery nové.

Pokračující rozpad dosavadních koaličních vzorců a vytváření nových dosavadních koaličních modelů na zemské úrovni potvrzuje vznik první černo-žluto-zelené koalice, tzv. Jamajky. Sárský případ dokumentuje ještě jeden nastupující fenomén – sílící personalizaci politiky na úkor politického obsahu, označovaný jako odideologizování politiky.

Jako závěrečnou větu a zároveň prognózu dalšího vývoje lze použít jazykovou hříčku, kterou použil internetový zpravodajský server Der Spiegel Online: „*Naše politická mapa bude od voleb k volbám barevnější. Spolková republika (Bundesrepublik) se stává barevnou republikou (Buntes Republik).*“²⁷

Použitá literatura a elektronické zdroje:

Koalitionsvertrag für die 14. Legislaturperiode des Landtages des Saarlandes (2009-2014)

zwischen der Christlich Demokratischen Union, Landesverband Saarland, und der Freien Demokratischen Parteien, Landesverband Saarland und Bündnis 90/Die Grünen, Landesverband Saarland. [Online, cit. 2009-12-20].

<http://www.fdpsaar.de/images/cms/download/files/Koalitionsvertrag-Saarland.pdf>].

Der grüne Neue Gesellschaftsvertrag. [Online, cit. 2010-2-20].

[http://www.gruene.de/fileadmin/user_upload/Dokumente/Wahlprogramm/BTW_Wahlprogramm_2009_final_screen_060709.pdf].

²⁷ „Unsere politische Karte wird von Wahl zu Wahl farbiger. Die Bundesrepublik wird zur Buntes Republik Deutschland.“ Presseschau zu Landtagswahlen. Die Klatsche ist heftig. *Der Spiegel Online* [online]. 31. 8. 2009 [cit. 2009-11-29]. Dostupný z WWW: <<http://www.spiegel.de/politik/deutschland/0,1518,645940,00.html>>.

- DECKER, F. (2009). Koalitionsaussagen und Koalitionsbildung. *Aus Politik und Zeitgeschichte* [online]. No. 51 [cit. 2010-2-20]. <<http://www.das-parlament.de/2009/51/Beilage/004.html>>. ISSN 0479-611X.
- FISCHER, S. (2009). Machtpoker and der Saar. Müller kämpft um Jamaika – und sein Amt. *Der Spiegel Online* [online]. 1. 9. 2009 [cit. 2009-11-29]. <<http://www.spiegel.de/politik/deutschland/0,1518,646257,00.html>>.
- FISCHER, S.; GATHMANN, F. (2009). Koalitionsspekulationen. Die Königsmacher in Grün. *Der Spiegel Online* [online]. 29. 8. 2009 [cit. 2009-11-29]. <<http://www.spiegel.de/politik/deutschland/0,1518,645601,00.html>>.
- FISCHER, S.; HENGST, B.; TEEVS, C. (2009). Saar-Wahl. Lafontaines letzte Mission. *Der Spiegel Online* [online]. 29. 8. 2009 [cit. 2009-11-29]. <<http://www.spiegel.de/politik/deutschland/0,1518,645729,00.html>>.
- FISCHER, S.; HENGST, B.; KAISER, S. (2009). 20-Prozent-Plus. Lafontaines Linke drängt in die Saar-Regierung. *Der Spiegel Online* [online]. 30. 8. 2009 [cit. 2009-11-29]. [<http://www.spiegel.de/politik/deutschland/0,1518,645918,00.html>].
- GEORGI, O. (2009). Die Grünen im Saarland. Pest oder Cholera? *FAZ.NET*. 11. 10. 2009 [Online, cit. 2009-11-29]. <<http://www.faz.net/s/RubBB9796FB1673465EBA1B1014C3288CAA/Doc~E1634FD05D28F4AB28D5BEF36373E8863~ATpl~Ecommon~Scontent.html>>.
- HENGST, B. (2009). Linke im Saarland. Oskar im Comeback-Kampf. *Der Spiegel Online*. 17. 8. 2009 [cit. 2009-11-29]. <<http://www.spiegel.de/politik/deutschland/0,1518,643143,00.html>>.
- NEU, V. (2009). *Landtagswahlen in Sachsen, Thüringen und dem Saarland am 30. August 2009*. Onlinepublikation. Berlin: Konrad-Adenauer-Stiftung. [Online, cit. 2010-2-20]. <http://www.kas.de/wf/doc/kas_18444-544-1-30.pdf?091217165318>.
- NIEDERMAYER, O. (2007). Die Entwicklung des bundesdeutschen Parteiensystem. In DECKER, F.; NEU V. (vyd.). *Handbuch der Deutschen Parteien*, 1. vyd. Wiesbaden: Verlag für Sozialwissenschaften, 2007, s. 114–135. ISBN-10 3531151894.
- NOVÁK, M. (1997). *Systémy politických stran. Úvod do jejich srovnávacího studia*. Praha: Sociologické nakladatelství. 275 s. ISBN 80-85850-22-2.
- RIKER, W. H. (1962). *The Theory of Political Coalitions*. New Haven: Yale University Press.
- ŘÍCHOVÁ, B. (2000). *Přehled moderních politologických teorií: Empiricko-analytický přístup v současné politické vědě*. Praha: Portál. 304 s. ISBN 80-7178-461-3.
- TEEVS, C. (2009). Rot-rote Machtoptionen. Wahlheld Lafontaine umschleicht seine Ex-Genossen, *Der Spiegel Online* [online]. 31. 8. 2009 [cit. 2009-11-29]. <<http://www.spiegel.de/politik/deutschland/0,1518,646084,00.html>>.
- WEILAND, S.; MUSHARBASH, Y. (2009). Oppositionsparteien. FDP wartet auf ein schwarz-gelbes Signal. *Der Spiegel Online* [online]. 31. 8. 2009 [cit. 2009-11-29]. <<http://www.spiegel.de/politik/deutschland/0,1518,646075,00.html>>.

- Koalition. Analyse. Saar-Grüne setzen Segel nach „Jamaika“. *Der Spiegel Online* [online]. 11. 10. 2009 [cit. 2009-11-29].
<<http://www.spiegel.de/politik/deutschland/0,1518,646038,00.html>>.
- Grüne lehnen Koalitionsverhandlungen vor Bundestagswahl ab. *Der Spiegel Online* [online]. 2. 9. 2009 [cit. 2009-11-29].
<<http://www.spiegel.de/politik/deutschland/0,1518,646631,00.html>>.
- Jamaika-Spitze. Saar-Landtag wählt Müller zum Regierungschef. *Der Spiegel Online* [online]. 10. 11. 2009 [cit. 2009-11-29].
<<http://www.spiegel.de/politik/deutschland/0,1518,660326,00.html>>.
- Landtagswahl. CDU bricht im Saarland dramatisch ein. *Der Spiegel Online* [online]. 30. 8. 2009 [cit. 2009-11-29].
<<http://www.spiegel.de/politik/deutschland/0,1518,645893,00.html>>.
- Rot-rot-grün. Linke träumen von der Macht im Land. *Der Spiegel Online* [online]. 30. 8. 2009 [cit. 2009-11-29].
<<http://www.spiegel.de/politik/deutschland/0,1518,645908,00.html>>.
- Presseschau zu Landtagswahlen. Die Klatsche ist heftig. *Der Spiegel Online* [online]. 31. 8. 2009 [cit. 2009-11-29].
<<http://www.spiegel.de/politik/deutschland/0,1518,645940,00.html>>.
- Saarland. Erste Jamaika-Koalition kann loslegen. *Der Stern.de* [online]. 8. 11. 2009 [cit. 2009-11-29]. <<http://www.stern.de/politik/deutschland/saarland-erste-jamaika-koalition-kann-loslegen-1520348.html>>.
- CDU Saar votiert einstimmig für Koalitionsvertrag. Vertrag atmet Grundwerte christlich demokratischer Politik. *CDU Saar* [online] 7.11.2009 [cit. 2009-12-29].
<<http://www.cdu-saar.de/content/messages/88792.htm>>.
- Saarland. SPD führt erstes Sondierungsgespräch mit Grünen. *Welt Online* [online]. 8. 9. 2009 [cit. 2009-11-29]. <<http://www.welt.de/politik/deutschland/article4488070/SPD-fuehrt-erstes-Sondierungsgespraech-mit-Gruenen.html>>.
- "Jamaika" soll das Saarland regieren. *SR Oline.DE* [online] 12.10.2009 [cit. 2009-11-29].
<<http://www.sr-online.de/nachrichten/740/974209.html>>.
- Die Qual der Wahl. *SR Oline.DE* [online] 9. 10. 2009 [cit. 2009-11-29]. <<http://www.sr-online.de/nachrichten/740/974209-2.html>>.
- Saarland schafft Studiengebühren wieder ab. *Zeit Online* [online] 11. 2. 2010 [cit. 2010-2-20].
<<http://www.zeit.de/studium/hochschule/2010-02/studiengebuehren-saarland>>.
- Wahlumfragen-2009. [Online, cit. 2009-11-29]. <<http://www.bundestagswahl-2009.de/wahlumfragen-26-08-2009/262/>>.
- Wahlumfragen und Wahlen in Deutschland, Europa und der Welt. [Online, cit. 2009-11-29].
<<http://www.wahlumfrage.de/?p=3286>>.
- Schwarz-grüne Koalition in Hamburg steht. *Welt Online* [online] 16. 4. 2008 [cit. 2010-2-20].
<http://www.welt.de/politik/article1908323/Schwarz_gruene_Koalition_in_Hamburg_steht>.

Die Landeswahlleiterin, Statistisches Amt Saarland. Landesergebnis Saarland.

Endgültiges amtliches Endergebnis der Landtagswahl 2009. [Online, cit. 2009-11-29].
<http://www.statistikextern.saarland.de/wahlen/wahlen/2009/internet_saar/LT_SL_09/landesergebnisse/>.

Internetový portál spolkové země Sársko. [Online, cit. 2009-11-29].

<<http://www.saarland.de/>>.

Internetový portál sárské zemské organizace CDU. [Online, cit. 2009-12-29].

<<http://www.cdu-saar.de> >.

Internetový portál sárské zemské organizace Zelených. Studiengebühren für das Erststudium werden zum Sommersemester 2010 abgeschafft [online]. 3. 12. 2009 [cit. 2009-12-29].

<<http://partei.gruene-saar.de/pm1736.html>>.